

**EVROPSKA
PRIJESTONICA
KULTURE**

**Šansa
za strateški
razvoj kulture
u BiH**

1985.–2016.

- **1985.** Atina (Grčka)
- **1986.** Firenca (Italija)
- **1987.** Amsterdam (Holandija)
- **1988.** Zapadni Berlin (Zapadna Njemačka)
- **1989.** Pariz (Francuska)
- **1990.** Glasgow (Velika Britanija)
- **1991.** Dablin (Irska)
- **1992.** Madrid (Španija)
- **1993.** Antwerpen (Belgija)
- **1994.** Lisabon (Portugal)
- **1995.** Luksemburg (Luksemburg)
- **1996.** Kopenhagen (Danska)
- **1997.** Solun (Grčka)
- **1998.** Štokholm (Švedska)
- **1999.** Weimar (Njemačka)
- **2000.** Avignon (Francuska); Bergen (Norveška);
Bologna (Italija); Brisel (Belgija); Helsinki (Finska);
Krakow (Poljska); Prag (Češka); Reykjavik (Island);
Santiago de Compostela (Španija)
- **2001.** Porto (Portugal); Rotterdam (Holandija)
- **2002.** Bruges (Belgija); Salamanca (Španija)
- **2003.** Graz (Austrija)
- **2004.** Genova (Italija); Lille (Francuska)
- **2005.** Cork (Irska)
- **2006.** Patras (Grčka)
- **2007.** Sibiu (Rumunija); Luksemburg i Grande Region
(Luksemburg i partnerske zemlje)
- **2008.** Liverpool (Velika Britanija); Stavanger i Sandnes (Norveška)
- **2009.** Vilnius (Litva); Linz (Austrija)
- **2010.** Essen – Ruhr (Njemačka); Istanbul (Turska); Pečuh (Mađarska)
- **2011.** Turku (Finska); Tallinn (Estonija)
- **2012.** Guimaraes (Portugal); Maribor (Slovenija)
- **2013.** Marseilles s Provansom (Francuska); Košice (Slovačka)
- **2014.** Umea (Švedska); Riga (Latvija)
- **2015.** Mons (Belgija); Plzen (Češka)
- **2016.** San Sebastian (Španija); Wroclaw (Poljska)

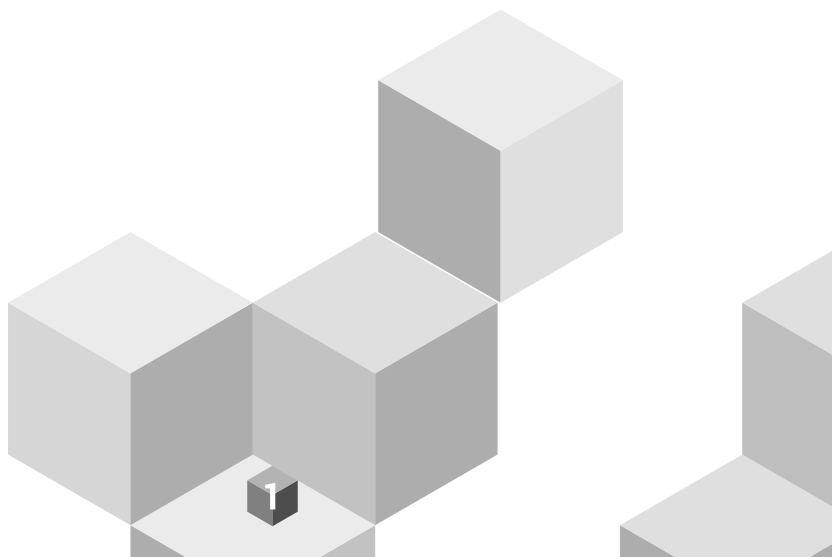
Evropske prijestonice kulture

Uvod

Ovom publikacijom Udruženje AKCIJA označava početak informativne kampanje koja želi skrenuti pažnju bosanskohercegovačke javnosti na potencijale **Evropske prijestonice kulture (EPK)**, najznačajnijeg programa Evropske unije u oblasti kulture.

Posebno želimo potaknuti široki krug protagonista kulturnog života u zemlji – radnice i radnike u kulturi, kulturne organizacije i institucije, poduzetnike i menadžere u kulturi, političare i administraciju u javnom dijelu sektora, kao i sve građanke i građane koji su zainteresirani za razvoj kulturnog života svoga grada – da razmotre mogućnost učešća gradova iz BiH u Programu. EPK poziva na strateško i dugoročno promišljanje kulture, uključujući aktivno u taj proces kulturnjake, građane i gradsku administraciju, što je pristup koji se poklapa s vizijom AKCIJE, te principima djelovanja KULTURA 2020, mreže kulturnih radnika i radnica u BiH.

Gradovi iz Bosne i Hercegovine dugo vremena nisu imali pravo učešća u programu EPK, jer zemlja nije članica EU, niti je bila u procesu prijema u EU. Ipak, najnovijim izmjenama Programa iz 2014. godine, i gradovi iz država kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja stekli su pravo da konkurišu za status Evropske prijestonice kulture. Prvi grad iz ove grupe zemalja trebao bi ponijeti titulu EPK 2021. godine. Bosanskohercegovački gradovi su propustili priliku da se prijave za tu godinu, ali im i dalje ostaje mogućnost prijave za 2024., 2027., 2030. i 2033. godinu. Zato se ova publikacija fokusira na postupke i kriterije koji vrijede za potencijalne aplikante iz BiH.

Šta je Evropska prijestonica kulture

Evropska prijestonica kulture je najdugovječniji i najpoznatiji kulturni program Evropske unije. Od 1985. do 2016. godine 52 grada su ponijela ovu prestižnu titulu, a do 2033. godine ponijet će je još 33 grada. EPK je sastavni dio programa Kreativna Evropa koji provodi Evropska komisija za podršku i sufinansiranje projekata iz oblasti kulture i audiovizuelnog sektora.

Program je pokrenut 1985. godine, prema zamisli grčke ministrice kulture Meline Mercouri, koja je smatrala da kulturi treba dati jednaku težinu i važnost kao trgovini i ekonomiji, koje su tada bile glavni prioriteti Evropske zajednice (EZ). Mercouri je naglasila i ulogu kulture u unapređenju evropskih integracija. Kao rezultat njenog prijedloga, ministri kulture EZ su 13. juna 1985. godine ustanovili **Evropski grad kulture** kao jednogodišnji događaj „kako bi približili narode Država članica jedne drugima” (Rezolucija Vijeća Evrope 85/C 153/02); vremenom, Program je preimenovan iz „grada” u „prijestonicu”.

Ciljevi programa EPK

Ciljevi EPK su složeni i višestruki: Program ističe bogatstvo i raznolikost evropskih kultura, te promovira povezivanje kulturnog i kreativnog sektora s urbanim razvojem, obrazovanjem, turizmom i zaštitom životne sredine.

Opći ciljevi

- Očuvanje i promociju raznolikosti kultura u Evropi i naglašavanje njihovih zajedničkih veza, kao i povećanje osjećaja pripadnosti građana zajedničkom kulturnom prostoru.
- Poticanje kulturnog doprinosa dugoročnom razvoju gradova u skladu s njihovim strategijama i prioritetima.
- Poboljšanje obima, raznolikosti i evropske dimenzije kulturne ponude u gradovima, što uključuje i međunarodnu saradnju.
- Poticanje pristupa kulturi i učestvovanja u kulturi.
- Jačanje kapaciteta kulturnog sektora i njegovih veza s drugim sektorima.

Ciljevi EPK moraju biti usklađeni s ciljevima programa Kreativna Evropa:

- Očuvanje i promocija evropske kulturne i jezičke raznolikosti;
- Promocija evropskog kulturnog nasljeđa i jačanje konkurentnosti evropskih kulturnih i kreativnih sektora, s ciljem poticanja pametnog, održivog i uključivog razvoja

Rezultati i efekti programa EPK

Gradovi koji su uspješno realizirali EPK imaju trajnu korist od nasljeđa ove titule. Uspješne Evropske prijestonice kulture ne temelje se toliko na tradiciji i kulturnom nasljeđu, koliko na viziji budućnosti i razvoju grada kroz nove trendove i utjecaje. Osim toga, mnogi gradovi su iskoristili Program da kreativno i kritički problematiziraju traume iz svoje historije, da značajno promijene vlastiti identitet i imidž u očima lokalnog stanovništva ili stranih posjetilaca.

Dosadašnji nosioci titule EPK istaknuli su sljedeće pozitivne efekte Programa:

- Projekt EPK djelovao je kao katalizator za postepene promjene u gradu ili dijelovima grada;
- Zabilježeno je veće samopoštovanje građana i ponos svojim gradom;
- Zabilježeno je i povećano učešće u kulturnoj ponudi grada, posebno kod publike koja redovno ne posjećuje i ne učestvuje u kulturnim događajima;
- Razvila se nova kulturna ponuda u gradu, nove vještine, kao i nove mogućnosti za umjetnike i kulturne ustanove;
- Uz to je zabilježena jasnija međunarodna prepoznatljivost i profiliranost grada, što često ima za posljedicu veći turistički priliv i ugled.

- Organizatori iz brojnih uspješnih EPK gradova ističu **nekoliko ključnih faktora** za dobru i uspješnu godinu titule, kao što je kvalitetna i realistična prijava, dobro razvijena komunikacijska i kulturna strategija, originalan program i moto, kao i stabilan budžet za realizaciju titule EPK.

Većina gradova je u svom programskom konceptu povezala lokalni i evropski karakter Evropske prijestonice kulture te istakla da uspjeh donosi kvalitetno povezivanje kulturnog i kreativnog sektora. Svaki grad treba nastojati da u svoj Program uključi pozitivna, pa i negativna iskustva drugih prijestonica, kao i specifičnosti lokalne zajednice i kulturne potencijale grada. Neki gradovi su upravo iz EPK kreirali nove kulturne oaze te pametno investirali u izgradnju kulturnih prostora koji su nastavili da žive i djeluju i nakon godine EPK. Također, neki se događaji pokrenuti u godini EPK nisu nastavili održavati poslije, jer publika nije prepoznala interes u njima, dok su drugi aktivni i danas. Stoga je važno balansirati između posebnih kulturnih zahtjeva publike i publike orijentirane ka čisto popularnom sadržaju Programa. Poseban potencijal Programa pokazuje se u promjeni namjene bivših industrijskih pogona i hala u nove – kulturne – svrhe.

Glavni utjecaji EPK na gradove

- **1. Utjecaj EPK na ekonomski rast**
Svaki uloženi euro u **Lilleu 2004** donio je zaradu od 8 eura za lokalnu ekonomiju. **Marseille-Provence 2013** je zabilježio 11 miliona pojedinačnih posjeta. **Pečuh 2010** je zabilježio porast od 27% noćenja, odnosno porast od 124.000 noćenja tokom godine titule.
- **2. Izgradnja osjećaja zajedništva**
Liverpool 2008 je zabilježio učešće oko 10.000 volontera, pri čemu su svi učenici u gradu volontirali barem jedanput.
- **3. Regeneracija gradova**
Marseille 2013 se fizički transformirao izgradnjom novih kulturnih objekata i prostora, od kojih je jedan Muzej evropske i mediteranske civilizacije. Grad je integrirao EPK, s projektom izgradnje nove kulturne infrastrukture, u već postojeću strategiju urbane revitalizacije. Privukao je i ulaganja u vrijednosti od 16,5 miliona eura kroz sponzorstva 207 kompanija.
- **Košice 2013** predstavljaju primjer uspješne saradnje privatnog sektora

i lokalnih univerziteta na projektu transformacije iz grada s prepoznatljivim industrijskim nasljeđem u grad s kreativnim potencijalom i novom kulturnom infrastrukturom. Projekt je imao za cilj pretvoriti Košice u turističko središte karpatske regije.

Smjernice za gradove u Bosni i Hercegovini koji razmatraju mogućnost kandidature za Evropsku prijestonicu kulture

Pored gradova iz država članica EU, u programu EPK mogu učestvovati i gradovi iz zemalja kandidatkinja/potencijalnih kandidatkinja koje učestvuju u programu Kreativna Evropa (ili kasnijim programima EU koji podržavaju kulturu). **U periodu od 2020. do 2033., svake treće godine, pored dva grada iz zemalja EU, titulu EPK će ponijeti i jedan grad iz zemlje kandidatkinje/potencijalne kandidatkinje.** Specifično, to su **2021., 2024., 2027., 2030. i 2033. godina.**

Gradovi koji se namjeravaju prijaviti za titulu Evropske prijestonice kulture **trebaju se upoznati sa službenom i pravnom osnovom Programa.** U pitanju je **Odluka 445/2014/EU** koju je 2014. godine usvojio Evropski parlament i sve države EU. Ona sadrži ciljeve projekta, postupke i kriterije izbora, postupak imenovanja, monitoringa i procjene. Njome je utvrđen i način osnivanja i rad Stručne komisije za izbor i monitoring. Odluka je dostupna na svim jezicima koji se koriste u EU, na stranici:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L .2014.132.01.0001.01.ENG>

Jedna od glavnih karakteristika programa EPK je njegova **strateška i dugoročna priroda.** Službeni poziv na koji se prijavljuju gradovi kandidati objavljuje se oko **šest godina prije godine u kojoj se dodjeljuje titula.** Na primjer, u decembru 2014. godine objavljen je poziv za EPK 2021. godine, a u drugoj polovini 2017. godine očekuje se poziv za EPK 2024. godine.

Neki od razloga za tako dugotrajan pripremni period su sljedeći:

- Kriteriji zahtijevaju da grad ima **postojeću kulturnu strategiju** koja je povezana s **razvojnou strategijou grada.** Izrada i provođenje takvih strategija zahtijevaju vrijeme;
- Potrebno je okupiti **tim za pripremu kandidature;**

- Potrebno je **animirati stanovnike grada** za takvu aktivnost. Kriteriji zahtijevaju znatnu interakciju sa stanovnicima grada (mnogi kandidati u ovaj projekt uključuju škole, univerzitete, klubove mladih, organizacije civilnog društva i slično), kao i s kulturnim radnicima;
- Potrebno je uključiti i **privatni sektor iz kulturnih i kreativnih industrija**, kao i širi **poslovni sektor**;

Kandidati uče od drugih Evropskih prijestonica kulture;

- Potrebno je dovoljno vremena za **novi kulturno-infrastrukturni projekt** koji treba biti spreman do godine EPK;
- U nekim je slučajevima potrebno osigurati **međustranačku političku podršku**. Iskustvo je pokazalo da se političko vodstvo u gradu može promijeniti u periodu od podnošenja prijave do moguće godine EPK; ponekad takve promjene mogu usporiti i otežati pripremu projektne prijave i dovesti u pitanje šanse grada kandidata.

Još neke smjernice i savjeti za potencijalne kandidate

Veličina grada, sama po sebi, **nije važna**. Evropske prijestonice kulture bile su i metropole s više od milion stanovnika, i gradovi s manje od 25 hiljada stanovnika.

Grad može uključiti **okolno područje** (susjedne gradove ili cijele regije): npr. Luksemburg 2007 je uključio i Grand Region, Essen 2010 Rursku oblast, a Maribor 2012 pet drugih gradova u istočnoj Sloveniji. Ipak, jedan grad mora biti vodeći kao nosilac glavnih obaveza i odgovornosti.

Program treba biti **okrenut budućnosti**. Bogata kulturna baština može poslužiti kao temelj kandidature, ali ona nije njena suština: EPK nije varijacija popisa UNESCO-a ili oznake evropske baštine. Gradu se titula dodjeljuje na osnovu njegove prijave koja treba biti dominantno okrenuta budućnosti, a ne prošlosti.

Predloženi program EPK ne može biti zbir već postojećih kulturnih aktivnosti. Titula EPK dodjeljuje se na osnovu posebnog programa koji može krenuti od postojeće kulturne ponude grada, ali je kvalitativno mora nadmašiti.

Nema gotove formule ili standardnog obrasca za kreiranje programa. Svaki je grad

jedinstven. Program treba odražavati njegove potrebe i ciljeve, u skladu sa službenim kriterijima projekta EPK.

Vizija i ciljevi. Važno je da grad kandidat ima jasnu predstavu o svojim ciljevima za EPK, jer se svaki grad odlikuje jedinstvenim nizom izazova i mogućnosti. Jasnoća vizije i ciljeva ukazuje na ozbiljan postupak planiranja i u velikoj mjeri olakšava upravljanje projektom EPK i javnu odgovornost. Ciljevi bi trebali obuhvatiti kriterije programa EPK, kao i lokalne ciljeve.

Riječ je o kulturnom projektu. Mnogi gradovi ostvarili su značajne privredne ili društvene dobrobiti od projekta EPK: poboljšali su gradsku infrastrukturu, fizički obnovili grad, povećali lokalna ulaganja itd. To su pozitivni prateći efekti EPK. U svojoj suštini EPK je kulturni projekt namijenjen građanima, umjetnicima i kulturnim radnicima.

Iz istog razloga, **turizam nije suština projekta.** Međunarodna promocija grada kroz kulturu sasvim je sigurno jedna od važnih karakteristika EPK. Osim toga, većina gradova zabilježila je turistički rast i to je faktor uspjeha u mnogim EPK. Međutim, glavni naglasak Programa je ipak na lokalnom stanovništvu.

Strateški pristup. Gradovi nose titulu godinu dana prije nego ih naredne godine zamijene drugi nosioci naslova. Ali, na EPK ne treba gledati kao na jednogodišnji događaj, nego u dužoj vremenskoj perspektivi. Za pripremu, izradu i realizaciju projekta potrebno je šest do sedam godina kontinuiranog i održivog rada. No, dugotrajni trud može rezultirati i dugoročnim efektima: mnoge EPK ubiru plodove titule godinama i decenijama poslije. Titula EPK donosi velike koristi onim gradovima koji su spremni uložiti odgovarajući napor. Uspješne EPK koristile su titulu kao katalizator promjena u kulturnom i općem razvoju grada, povezujući kulturu s obrazovanjem, turizmom, prostornim planiranjem, socijalnim službama i slično.

Veliki broj događaja i projekata nije nužan uslov za osvajanje titule EPK. Program treba biti usklađen s ciljevima i finansijskim mogućnostima grada kandidata. Projekt ne bi smio previše opteretiti upravne strukture ili građane.

Ovo je evropski projekt. Program treba isticati i zajedničke karakteristike i raznolikost kultura u Evropi. Ukupna vizija ovog događaja treba biti evropska, a program privlačan i na evropskom/međunarodnom nivou.

Gradovi se mijenjaju kroz historiju i program se može iskoristiti za suočavanje s mračnim i traumatičnim stranama prošlosti grada. Na primjer, Liverpool 2008 je istražio svoju ulogu u trgovini robljem, a Linz 2009 se suočio sa svojom nacističkom prošlošću.

Učenje od drugih EPK. Veoma je korisno posjetiti druge gradove Evropske prijestonice kulture, stupiti u kontakt s ljudima koji su radili na njihovim programima, proučiti njihove prijave (većina ih je na internetu) i posmatrati ih u akciji. Svake godine dva grada dobiju titulu, a osam ih je već imenovano i nalaze se u pripremnom periodu – mogućnosti izbora su velike!

Procedura prijave za gradove iz zemalja kandidatkinja/potencijalnih kandidatkinja

Postupak izbora i imenovanja

Evropska komisija u *Službenom listu Evropske unije* objavljuje **poziv za podnošenje prijava najmanje šest godina prije početka godine naslova** (npr. u drugoj polovini 2017. za 2024. godinu). Poziv za podnošenje prijava sadrži obrazac za prijavu.

Zainteresirani gradovi iz zemalja kandidatkinja/potencijalnih kandidatkinja za prijem u EU svoje prijave **dostavljaju Evropskoj komisiji**.

Ključni element prijave je **prijavna knjiga**, koja sadrži ciljeve kandidata, program, finansijske planove, upravljačku strukturu itd. Grad kandidat pravi prijavnu knjigu na osnovu upitnika koji je dostupan na web stranici Evropske komisije. Obično se sastoji od 80–100 stranica A4 formata.

Postupak izbora odvija se u dvije faze: **predselekcija i izbor**. Tijelo koje donosi odluke u obje faze je **Stručna komisija**, koju sačinjavaju osobe sa značajnim stručnim znanjem i iskustvom u području kulture, razvoju gradova, te organizaciji EPK ili međunarodnog događaja sličnog obima i nivoa. Stručnu komisiju imenuju institucije i tijela EU.

Stručna komisija provodi predselekciju **najmanje pet godina prije godine titule** na osnovu prijavne knjige svakog kandidata. Nakon što ocjeni prijavu, Stručna komisija pravi listu gradova kandidata koji su ulaze **u užu, finalni izbor**, te objavljuje izvještaj o

predselekciji koji dostavlja Evropskoj komisiji. Osim toga, Stručna komisija **daje preporuke gradovima** koji su prošli u nastavak takmičenja. Gradovi kandidati koji su ušli u uži izbor dopunjavaju i dorađuju svoje prijave. Usklađuju ih s kriterijima i uzimaju u obzir preporuke Stručne komisije navedene u izvještaju o predselekciji. Dopunjene prijave dostavljaju Evropskoj komisiji, koja ih prosljeđuje Stručnoj komisiji na novu procjenu.

U skladu sa svojim nalazima i procjenama, Stručna komisija objavljuje izvještaj o finalnoj selekciji gradova kandidata koji su ušli u uži izbor. On sadrži **preporuku za imenovanje najviše jednog grada** iz jedne zemlje kandidatkinje/potencijalne kandidatkinje. Izvještaj sadrži i **preporuke dotičnom gradu u vezi s napretkom koji je potrebno ostvariti do početka godine titule**.

Stručna komisija dostavlja izvještaj Evropskoj komisiji, koja na osnovu preporuke iz izvještaja imenuje grad koji će nositi titulu u odgovarajućoj godini. Evropska komisija izvještava institucije EU o imenovanju, **najkasnije četiri godine prije početka godine naslova**.

U slučaju da nijedan od gradova ne ispuni potrebne kriterije, **Stručna komisija može preporučiti da se titula ne dodijeli za tu godinu**.

Monitoring

Nakon što neki grad bude imenovan Evropskom prijestonicom kulture, on ima na raspolaganju **period od četiri godine za pripremu i realizaciju** svih neophodnih procedura kako bi godina u kojoj će ponijeti titulu bila što uspješnija a njezini pozitivni efekti što dugoročniji.

Grad, odnosno gradska uprava, mora ispuniti niz administrativnih zahtjeva, a **poseban naglasak je na donošenju dugoročne kulturne strategije grada**. Program EPK provode grad i gradska uprava na administrativno-političkom nivou, a širu stratešku viziju realiziraju i kulturni stručnjaci i umjetnici, različite inicijative i sektori.

U ovom periodu Stručna komisija kontinuirano nadgleda tim koji radi na realizaciji Programa te daje stručne savjete. Stručna komisija ima zadatak održavanja ugleda programa EPK. Zato je njihova aktivna saradnja s upravljačkim timom od ključne važnosti.

Upravljački tim EPK je dužan obavještavati Stručnu komisiju o svim važnim promjenama u tom razdoblju (promjene u upravljačkoj strukturi, imenovanja novih rukovodilaca, finansijske izmjene, veće promjene programa). Stručna komisija, u statusu „prijateljskog kritičara“, upravljačkom timu zauzvrat daje savjete i smjernice, te prati napredak u ostvarivanju rokova i ciljeva zacrtanih u prijavnoj knjizi. Od upravljačkog tima se očekuju i izvještaji o dinamici realizacije planova.

Nagrada Melina Mercouri

Stručna komisija također donosi i odluku o dodjeljivanju Nagrade Melina Mercouri u iznosu od **1,5 miliona eura**. Nagradu je ustanovila Evropska komisija, a dobija je grad imenovan za EPK za koji Stručna komisija procijeni da ispunjava planiranu dinamiku projekta i zacrtane ciljeve.

Ostali kriteriji za dodjelu nagrade uključuju nezavisnost umjetničkog tima i istaknutu evropsku dimenziju programa, a marketinške i komunikacijske aktivnosti trebaju u dovoljnoj mjeri istaknuti da je EPK inicijativa Evropske unije. Također je značajno utvrditi odgovarajuće mehanizme za transformaciju upravljačkog tima u tim koji će upravljati nastavkom projekta EPK (tzv. godina EPK+1).

Ako Evropska komisija prihvati preporuku Stručne komisije, nagrada se isplaćuje u prvim mjesecima godine EPK.

Evaluacija

EPK ima obavezu izraditi evaluaciju nakon godine titule i poslati je Evropskoj komisiji u roku od 12 mjeseci nakon titule. Ona će biti objavljena kako bi ostale prijestonice kulture i gradovi kandidati imali koristi od nje, a istovremeno je i izraz javne odgovornosti. Evaluacija treba biti vjerodostojna, a ne samopromotivnog karaktera. Treba imati kvantitativnu i kvalitativnu dimenziju. Idealno, trebala bi je obaviti organizacija koja je nezavisna od upravljačkog tima EPK, ali koja ima potpuni pristup svim podacima.

Kriteriji

Stručna komisija procjenjuje potencijale grada kandidata na osnovu **šest kriterija**. Ispitujući svih šest kriterija zajedno, Stručna komisija stvara sliku o potencijalima grada kandidata za dugoročni i održivi općedruštveni, privredni i kulturni razvoj.

Na osnovu nje, Stručna komisija procjenjuje na koje načine program EPK u pojedinom gradu kandidatu može potaknuti lokalni razvoj, obnovu grada, poboljšanje kvalitete života, razvoj turizma, nove mogućnosti zapošljavanja te dugoročno ulaganje u napredak društva kroz kulturu.

Kriterij 1. Doprinos dugoročnoj kulturnoj strategiji

Prilikom prijave, grad kandidat treba imati kulturnu strategiju koja obuhvata inicijativu EPK kao i planove za podršku kulturnim aktivnostima i nakon godine titule. Strategija treba uključivati planove za jačanje kapaciteta kulturnog i kreativnog sektora, uključujući razvoj dugoročnih veza između kulturnog, privrednog i društvenog sektora grada kandidata. U svjetlu strategije, grad kandidat procjenjuje kakav bi dugoročni kulturni, društveni i privredni efekat, uključujući urbani razvoj, titula EPK imala za grad. Također, treba napraviti planove za praćenje i evaluaciju utjecaja titule na grad kandidat, te za objavljivanje rezultata evaluacije.

Kriterij 2. Evropska dimenzija

Evropska dimenzija je u središtu programa EPK. Važno je naglasiti da je usmjerena na stanovnike grada, ali i šire, jer je cilj povećati svijest o raznolikosti kultura u Evropi, kao i njihovim zajedničkim karakteristikama. Za gradove to znači povezivanje lokalnog konteksta s evropskim okvirom. Stručna komisija zato posebnu važnost pridaje obimu i kvaliteti planiranih aktivnosti kojima grad kandidat naglašava zajedničke aspekte evropskih kultura, baštine i historije, kao i evropske integracije i aktuelnih evropskih tema. Veoma je važno planirati aktivnosti u kojima učestvuju evropski umjetnici, saradnju s akterima ili gradovima u raznim zemljama, uključujući prema potrebi i gradove ranije nosioce naslova i transnacionalna partnerstva. Gradovi kandidati se po pravilu oslanjaju na podršku drugih, prošlih i budućih EPK, s kojima saraduju kroz razne projekte.

Kriterij 3. Kulturni i umjetnički sadržaji

EPK je kulturni projekt koji je prije svega okrenut budućnosti. Posebno izrađen program za godinu titule treba biti na visokom umjetničkom i kulturnom nivou. Stručna komisija zato ocjenjuje jasnu i dosljednu umjetničku viziju jednogodišnjeg kulturnog programa; uključenost lokalnih umjetnika i organizacija; širinu i raznovrsnost aktivnosti; sposobnost spajanja lokalne kulturne baštine i tradicionalnih umjetničkih formi s novim, inovativnim i eksperimentalnim kulturnim

izrazima. Prijavna knjiga treba sadržavati dovoljno podataka o predloženim projektima kako bi Stručna komisija mogla razumjeti usklađenost programa i umjetničke vizije sa strategijom i ciljevima.

Kriterij 4. Sposobnost realizacije

Grad kandidat mora pokazati sposobnost realizacije složenog i obimnog programa kao što je EPK. Iskustvo je pokazalo da postoji nekoliko ključnih faktora za uspjeh. Prvi je održiva dugoročna međustranačka politička predanost projektu. U mnogim gradovima EPK dolazi do promjene političkog vodstva tokom sedam godina od kandidature do kraja godine titule. Nužno je da se sve političke stranke odnose prema EPK kao prema nestranačkom projektu koji je u korist grada. Politička nestabilnost ne bi se smjela nepovoljno odraziti na prijavu. Drugo, neophodno je ostvariti blisku saradnju između menadžmenta projekta EPK i odjela gradske uprave. To je potrebno ne samo tokom pripreme faze i u samoj godini titule nego i nakon toga: potrebno je osigurati prijelaz na razdoblje nakon godine titule, odnosno da bi nasljeđe projekta bilo što dugotrajnije i utjecajnije.

Kriterij 5. Domet

Uspjeh projekta EPK, a svakako i ključni dio njegovog nasljeđa može se mjeriti aktivnim učešćem građana. S tim treba početi još u pripremnj fazi. Nedavne EPK i gradovi kandidati održali su stotine sastanaka s građanima tražeći njihovo mišljenje o mogućim programima i ukupnoj percepciji projekta. Traži se aktivno uključivanje, a ne samo učestvovanje u svojstvu publike. Timovi koji pripremaju prijave uložili su svjestan napor da uključe one koji obično ne učestvuju u kulturnom životu grada. Stoga Stručna komisija procjenjuje stepen uključenosti lokalnog stanovništva i civilnog društva u pripremu prijave i realizaciju inicijative EPK. Posebna pažnja se poklanja mladima, marginaliziranim grupama i osobama u nepovoljnom položaju, poput manjina, osoba s invaliditetom i starijih osoba. U projektima EPK sve je više volontera: kvalitetan volonterski program može značajno povećati učešće građana u EPK.

Kriterij 6. Menadžment

Ova kategorija kriterija također uključuje više faktora: izvodivost strategije za prikupljanje sredstava i predloženog budžeta, što prema potrebi uključuje planove za

traženje finansijske podrške iz programa i fondova EU, te obuhvata pripremnu fazu, godinu titule, evaluaciju i odredbe za aktivnosti povezane s nasljeđem i planiranje za slučaj nužde. Tu su i struktura menadžmenta i realizacije inicijative koja uključuje i odredbu o odgovarajućoj saradnji s lokalnim vlastima. Sastavni dio ove strukture je postupak imenovanja glavnog i umjetničkog direktora i njihovih područja djelovanja, kao i angažman osoblja s odgovarajućim vještinama i iskustvom potrebnim za planiranje i izvršenje kulturnog programa. Menadžment EPK podrazumijeva i sveobuhvatnu marketinšku i komunikacijsku strategiju.

Finansiranje zavređuje nekoliko dodatnih informacija. Budžeti za projekt EPK znatno se razlikuju. Nedavni programi EPK (bez infrastrukture ili građevina) kretali su se od 20 do 80 miliona eura.

U fazi prijave nemoguće je dati precizne podatke o budućim izvorima finansiranja. Prijavna knjiga treba sadržavati realan budžet s dovoljno podataka koji ukazuju na određenu sigurnost u odnosu na svaku budžetsku stavku. Struktura finansijskih podataka bit će sadržana u upitniku uključenom u poziv na prijave. Sadržavat će predviđene prihode iz sljedećih izvora:

- tijela javne vlasti (na nivou grada, regije, države),
- privatni sektor,
- programi EU,
- ostalo (posebno prihodi od prodaje ulaznica i „crowd-funding“).

Gradovima kandidatima se savjetuje da istraže mogućnosti učešća u ostalim programima EU, kao što su:

Kreativna Evropa (podrška za kulturni i kreativni sektor)

<http://ec.europa.eu/culture/index.en.htm>

Kohezijski fond (podrška za regije i gradove)

http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/index.en.cfm

Erasmus + (podrška za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport)

<http://ec.europa.eu/education/index.en.htm>

Horizon 2020 (podrška za istraživanja i inovacije)

<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>

COSME (podrška konkurentnosti i održivosti poduzeća EU, malih i srednjih poduzetnika te promociju poduzetničke kulture)

http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/index_en.htm

Connecting Europe Facility (podrška evropskim digitalnim kulturnim mrežama)

<http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/connecting-europe-facility>

Organizacijska struktura i menadžment

Iskustvo je pokazalo da je menadžment ključan faktor uspjeha ili neuspjeha projekta EPK. Nedavne EPK koristile su čitav niz pravnih subjekata: fondacije, udruženja, javne ustanove, gradske odjele itd., zavisno o lokalnim zakonima i praksi. Bez obzira na odabrani pristup, ključni faktori su:

- Jasna predstava od samog početka da projekt EPK zahtijeva visoke upravljačke standarde na svim nivoima. Oni se mogu nalaziti u gradskim strukturama, mogu biti dovedeni izvana, ili se mogu postići odgovarajućim osposobljavanjem. To se odnosi na upravljanje kulturom grada, kao i na menadžment projektnog tima EPK.
- Stabilnost organizacijske strukture i menadžmenta EPK: upravnog odbora, rukovodilaca, odnos s gradskim upravnim odjelima.
- Nezavisnost od političkih i stranačkih događaja: vanjske evaluacije slabih efekata projekta EPK ističu kako je osnovni razlog bio političko miješanje u detalje programa. Političari mogu biti članovi upravnog odbora i djelovati na strateškom, ali ne i na operativnom nivou koji treba prepustiti stručnjacima raznih profila.
- Izbor glavnog direktora i umjetničkog direktora treba provesti u ranoj fazi postupka prijave. Javni konkurs je najtransparentnije rješenje. Dosadašnja iskustva pokazuju da se tim osnovan za postupak prijave često zna promijeniti pri razradi projekta ili njegovoj provedbi, jer su različite vještine potrebne za različite faze realizacije EPK. U svakom slučaju, stabilan tim je koristan.
- Nezavisnost umjetničkog direktora; umjetnički program treba biti u skladu s prijavnom knjigom i finansijskim sredstvima.
- Prelazni period nakon godine titule EPK; dobra praksa i vanjske evaluacije pokazuju da bi jezgro tima trebalo postojati još barem šest mjeseci nakon završetka godine titule.

- Jasne ovlasti finansiranja i postupak vanjske revizije.

Marketing i komunikacije su ključne funkcije unutar menadžmenta projekta, koje se u sve većoj mjeri odvijaju *online*. Prijavna knjiga mora ponuditi opširnu, razrađenu marketinšku i komunikacijsku strategiju. Posebnu pažnju treba pokloniti intelektualnom vlasništvu projekta EPK. Potrebno je ostvariti tijesnu saradnju između tima projekta EPK i gradskih odjela za turizam i marketing, kao i s regionalnom i nacionalnom turističkom zajednicom.

Upravljanje brendom

Svaka EPK će imati vlastiti brend i svoju strategiju brendiranja. Evropska komisija izdaje detaljne smjernice o korištenju logotipa EPK. Projekt EPK treba osigurati odgovarajuću promociju brenda EPK i njegove historije.

Zaključak

Program Evropska prijestonica kulture može pozitivno utjecati na više aspekata društvenog razvoja u BiH, a posebno je važan utjecaj na izradu kulturnih strategija. Prijava bosanskohercegovačkih gradova u kandidaturi za EPK pružila bi priliku da se još jednom ukaže na neriješene sistemske probleme u sektoru kulture, te da se naprave značajni potezi u njihovom rješavanju. Sama prijava je složen proces koji gradove kandidate obavezuje da analiziraju infrastrukturu i kreativne potencijale svog kulturnog sektora, te od njega naprave jedan od motora ukupnog društvenog razvoja. S obzirom da takva analiza i dalje hronično nedostaje u bosanskohercegovačkom kontekstu, program poput Evropske prijestonice kulture predstavlja priliku koju bi gradovi u BiH trebali iskoristiti.

Naredni koraci

U drugoj polovini 2017. godine Evropska komisija će objaviti poziv za prijavu na EPK 2024. godine, na koji će se moći prijaviti i gradovi iz BiH. Period do objave poziva bilo bi neophodno iskoristiti za informiranje široke i stručne javnosti o potencijalima Programa, kako bi se gradovi u BiH motivirali da pokrenu proceduru prijave. U tom smislu, Udruženje AKCIJA planira seriju debata, treninga i seminara.

Ciljevi koje treba ostvariti su sljedeći:

- Informirati političku i kulturnu, ali i širu javnost u BiH o potencijalima koje program EPK nudi za razvoj sektora kulture i ukupni društveni razvoj. U ovom procesu ključne uloge imaju mediji, civilni sektor i sami kulturni radnici;
- Započeti proces izrade kulturnih strategija na svim nivoima vlasti na kojima one ne postoje, što bi omogućilo pristup različitim evropskim i međunarodnim kulturnim fondovima uz široko uključivanje aktera kulturnog sektora, kao i civilnog društva;
- Otvoriti prostor za javne rasprave o strateškoj viziji i mehanizmima razvoja kulture, kao i o potencijalnom sadržaju programa EPK;
- Razviti pravila i procedure za kreiranje posebnog tijela koje bi pripremiло prijavu za program EPK, nezavisno od uskih političkih interesa i ciljeva;
- Osigurati političku, administrativnu i finansijsku podršku za prijavu na program EPK;
- Političke stranke trebaju postići konsenzus o principijelnoj podršci EPK i ostalim programima međunarodne kulturne saradnje.

2017.–2020.

- 2017. Aarhus (Danska); Paphos (Kipar)
- 2018. Leeuwarden (Holandija); Valletta (Malta)
- 2019. Matera (Italija); Plovdiv (Bugarska)
- 2020. Rijeka (Hrvatska)

Zemlje iz kojih će biti imenovane Evropske prijestonice kulture

2020.–2033.

→ 2020. Irska		Zemlja (potencijalna) kandidatkinja
→ 2021. Rumunija	Grčka	
→ 2022. Litva	Luksemburg	
→ 2023. Mađarska	Velika Britanija	
→ 2024. Estonija	Austrija	Zemlja (potencijalna) kandidatkinja
→ 2025. Slovenija	Njemačka	
→ 2026. Slovačka	Finska	
→ 2027. Latvija	Portugal	Zemlja (potencijalna) kandidatkinja
→ 2028. Češka	Francuska	
→ 2029. Poljska	Švedska	
→ 2030. Kipar	Belgija	Zemlja (potencijalna) kandidatkinja
→ 2031. Malta	Španija	
→ 2032. Bugarska	Danska	
→ 2033. Holandija	Italija	Zemlja (potencijalna) kandidatkinja

Publikacija se oslanja na obimnu EU legislativu, ali je ipak ne reproducira ekstenzivno. Više podataka o specifičnim aspektima programa EPK nalazi se u odgovarajućim zvaničnim dokumentima koji su dostupni na web stranici Evropske komisije:

http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm.

Ova publikacija je kreirana kroz projekat održivosti civilnog društva u Bosni i Hercegovini koji realizuju Centri civilnih inicijativa (CCI) i Centar za promociju civilnog društva (CPCD), a koji je podržan od Američke agencije za međunarodni razvoj.

Copyright © 2016 Udruženje AKCIJA, sva prava pridržana.

Autori publikacije: Akcija policy team

Dizajn: Boris Stapić

Projektни partner: Fondacija Mediacentar Sarajevo (FMC)

Ova publikacija je omogućena zahvaljujući podršci američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Stavovi izneseni u publikaciji su isključiva odgovornost Udruženja Akcija i nužno ne predstavljaju stavove USAID-a ili američke vlade.